

Kasvun ja oppimisen lautakunta 27.09.2023 § 139

§ 139

Vastaus valtuustokysymykseen uusien päiväkotien ja koulujen tilatehokkuudesta ja sen vaikutuksista tilojen käyttöön

Valmistelijat / lisätiedot:
Helin Erkko
Toivonen Auli
Nääppä Roosa
Martinsen Kimmo
etunimi.sukunimi@espoo.fi
Puhelinnumero 09 816 21

Päätösehdotus

Esittelijä
Kasvun ja oppimisen toimialajohtaja Rinta-Aho Harri

Kasvun ja oppimisen lautakunta antaa selostusosan mukaisen lausunnon vastauksena valtuutettujen Tiina Elo ja Pinja Nieminen sekä 30:n muun kaupunginvaltuutetun 21.8.2023 jättämään valtuustokysymykseen uusien päiväkotien ja koulujen tilatehokkuudesta ja sen vaikutuksista tilojen käyttöön.

Käsittely

Kasvun ja oppimisen toimialajohtajan estyneenä ollessa asian esitteli talous- ja hallintojohtaja Timo Ketonen.

Päätös

Kasvun ja oppimisen lautakunta:

Esittelijän ehdotus hyväksyttiin yksimielisesti.

Selostus

Tiina Elo ja Pinja Nieminen sekä 30 muuta kaupunginvaltuutettua ovat 21.8.2023 jättäneet valtuustokysymyksen, jossa esitetään seuraavat kysymykset päiväkotien ja koulujen tilatehokkuuteen ja niiden vaikutuksiin liittyen:

1. Millaista palautetta käyttäjiltä on saatu uusista koulu- ja päiväkotikohteista? Onko palautetta kerätty käyttäjiltä systemaattisesti? Miten palaute on otettu huomioon?
2. Miten varmistetaan, että uusissa tehokkaammin suunnitelluissa tiloissa pystytään organisoimaan toimintaa tarkoituksenmukaisella tavalla? Saadaanko niukemmin mitoitetuissa tiloissa riittävästi perusopetusryhmiä? Pystytäänkö tiloja eriyttämään pienryhmäopetukseen tarpeiden mukaisesti? Onko rakennuksissa riittävästi jouston varaa?
3. Miten varmistetaan, että uusissa kumppaneiden kanssa toteutettavissa yhteistyömalleissa käyttäjien tarpeet ohjaavat suunnittelua riittävästi siten, että tiloissa pystytään toteuttamaan opetusta kasvun ja oppimisen toimialan edellyttämien pedagogisten suunnitelmien mukaisesti?

4. Miten viime aikoina valmistuneet kohteet vastaavat tulevien vuosien tarpeeseen kaupungin kasvualueilla?
5. Miten varmistetaan, että varhaiskasvatuksen palveluverkko säilyy sellaisena, että päiväkotit säilyvät lähipalveluna myös tulevaisuudessa?
6. Paljonko päiväkotien pihat ovat pienentyneet per lapsi? Onko tästä kerätty palautetta? Miten pihojen pieneneminen vaikuttaa lasten liikkumiseen?

Vastaukset on valmisteltu Kasvun ja oppimisen toimialalla esikunnan Tilat-palvelualueen toimesta yhteistyössä Tilapalvelut-liikelaitoksen kanssa.

1. Tilapalvelut-liikelaitos kartoittaa koulujen henkilökunnan, oppilaiden ja opiskelijoiden mielipiteitä koulurakennuksista eri tavoilla. Kohdekohtainen asiakastyytyväisyyskysely, joka lähetetään kohteen johtajalle, tehdään vuosittain kaikista kaupungin suoraomisteisista kiinteistöistä. Uusien kohteiden toteutuksen onnistumista selvitetään myös kohteen johtajan paikan päällä tapahtuvalla haastattelulla, kun kiinteistöä on käytetty noin vuoden verran. Tämä haastattelu painottuu hankkeen toteutusprosessista saatuihin havaintoihin sekä arvioihin lopputuloksen onnistumisesta. Uusiin kohteisiin ollaan kyselyissä ja haastatteluissa oltu pääasiassa tyytyväisiä. Yksittäisiä, lähinnä kiinteistön toimivuuteen arjessa, liittyviä kehityskohteita on noussut esiin.

Suunnittelupalveluissa kartoitetaan tämän lisäksi uusien koulujen toiminnallisuuteen keskittyviä käyttäjäkokemuksia noin vuoden päästä uusiin tiloihin muuttamisen jälkeen. Tämä tehdään sekä henkilökunnalle että oppilaille suunnatulla sähköisellä kyselyllä. Kyselyjen tuloksia hyödynnetään esimerkiksi uusien hankkeiden suunnittelun ohjauksessa ja suunnitteluohjeiden päivityksissä. Lisäksi uusien tilojen toiminnallisuutta arvioidaan havainnoimalla kouluarjen sujuvuutta jalkautumalla uusiin kohteisiin. Kyselyissä negatiivista palautetta on tullut, jos tilat koettiin ahtaiksi, ruuhkaisiksi tai sokkeloisiksi ja piha virikkeettömäksi. Positiivisia kommentteja ovat keränneet valoisat, uudet tilat ja pihan eri toiminnot. Tilojen toivotaan olevan kotoisia ja toimivia.

Kesällä 2022 valmistui PPP-hankkeen kohteista Pohjois-Tapiolan koulu, Perkkaan koulu ja nuorisotila, Nauriskasken koulu sekä Nöykkiönniityn päiväkotit. Kohteiden käyttäjiltä kerätään vuosittain palautetta olosuhteiden lisäksi myös palveluista. Palautekyselyssä ei suoraan kysytä tilaratkaisuista tai -järjestelyistä, vastaajilla on kuitenkin mahdollisuus antaa kirjallista palautetta numeerisen lisäksi.

PPP-kohteiden käyttäjäpalautteen painotettu keskiarvo kaikkien kohteiden osalta oli 3,88 (arvioasteikko 1–5) kohdekohtaisten keskiarvojen vaihdellessa 3,4:n ja 4,2:n välillä. Sisäolosuhteiden (lämpötila, valaistus, ilmanvaihto) osalta tulokset eivät olleet yhtä hyviä kuin palveluntuottajan palveluiden osalta. Vastausprosentit kohteittain jäivät mataliksi (22 %-35 %) vastauskehotuksista huolimatta. Seuraava kysely suoritetaan keväällä 2024, jolloin mukana on loputkin PPP-kohteet Kuitinmäen koulu, Kilon koulu ja päiväkotit sekä Perkkaan päiväkotit. Palaute käsiteltiin palveluntuottajan, tilaajan (Tilapalvelut-liikelaitos) sekä käyttäjätoimialan edustajien muodostamassa yhteistoimintaryhmässä. Palveluntuottaja on käynyt palautteen läpi myös koulujen rehtoreiden ja päiväkodin johtajan kanssa. Palautteiden pohjalta on myös ryhdytty toimenpiteisiin Palveluntuottajan taholta.

Uusista koulukohteista saatua palautetta on hyödynnetty koulusuunnitteluohjeen päivityksessä, jonka yhteydessä konsultoitiiin

laajasti mm. kehittäjäopettajia ja OPS-agentteja sekä pyrittiin huomioimaan jo saatua palautetta. Merkittävänä esille nousi tilojen läpikuljettavuuden aiheuttamat häiriöt opetukselle. Uudessa vielä luonnoksena olevassa koulusuunnitteluohjeessa onkin painotettu, että opetustiloihin tulee olla suora käynti liikennealueelta.

Valmistuneisiin päiväkotikohteisiin tehdään tutustumiskäyntejä käyttöönoton jälkeen, joissa kuullaan palautetta tilojen ja kalusteiden toimivuudesta. Lisäksi yksiköistä on usein kysytty palautetta suunnitteluratkaisuista, esimerkiksi jos toiseen kohteeseen mietitään samankaltaista ratkaisua. Useimmiten palautteet koskevat melko yksityiskohtaisia asioita, kuten kiinteiden kalusteiden määrää, sijoituksia, kestävyyttä tai muita ominaisuuksia. Positiivista palautetta on saatu jakotilojen määrästä, jotka mahdollistavat ryhmien jakamisen ja erilaisen toiminnan. Kaikki palaute pyritään ottamaan huomioon ohjeiden päivityksessä ja uusien kohteiden suunnittelussa. Tarvittaessa ristiriitaisesta palautteesta tai priorisoitavista asioista pyritään keskustelemaan laajemmin yhteisen linjan löytämiseksi.

Tällä hetkellä on käynnissä Espoon päiväkotien suunnitteluohjeen päivitystyö, joka käynnistettiin järjestämällä työpaja aiemman suunnitteluohjeen mukaisesti toteutettujen päiväkotien yksiköiden johtajille. Työpajan perusteella isoille muutoksille suunnitteluohjeeseen tai tilojen kokoon ja määrään ei nähty tarvetta, mutta esimerkiksi joustavuutta tilojen käyttöön kaivattiin lisää. Päiväkotien suunnitteluohjeiden päivitystyön edetessä on tarkoitus kysyä näkemyksiä myös tarkempiin ohjeisiin, kuten tilojen kalustamista ja varustamista ohjaaviin tilavaatimuskortteihin.

2. Eri aikoina rakennetut koulurakennukset poikkeavat toisistaan suunnitteluratkaisuiltaan, mutta myös tilojen määrän ja koon suhteen. Kaupungin Take-tavoitteena on ollut investointien pienentäminen ja asetetussa investointikatossa pysyminen, minkä saavuttamiseksi uusissa hankkeissa on pyritty mahdollisimman tilatehokkaisiin ratkaisuihin. Tilapalvelut-liikelaitos on aktiivisesti pyrkinyt hakemaan sitä raja-arvoa, jossa toiminta onnistuu, mutta ylimääräisiä neliöitä ei ole. Tässä käyttäjätoimiala on ollut mukana – tuoden samalla esiin omat osin eriyvät näkemyksensä.

Tilatehokkuuden korostuminen hankkeissa on aiheuttanut sen, että osa opetustiloista on sijoittunut liikennealueiden yhteyteen. Tällaisten tilojen käyttö varsinaisen opetusryhmän tilana ei käytännössä onnistu. Tämä vaikuttaa suoraan kohteeseen sijoitettavien ryhmien määrään, kun tavoitteena esimerkiksi alakoulujen osalta on, että jokaisella perusopetusryhmällä on mahdollisuus omaan kotiluokkaan. Uudet oppimisympäristöt poikkeavat jossain määrin vanhemmista, joskin pääosin tarjoten mahdollisuuden myös aiemman kaltaiseen toimintaan. Samalla kun uudet ympäristöt mahdollisesti luovat haasteita ne tarjoavat myös uusia mahdollisuuksia, joita ajan kanssa opitaan hyödyntämään.

Pienryhmien ja muun erityisopetuksen tarpeen kasvaessa eriyttämiseen tarkoitettujen tilojen tarve kasvaa. Uusien hankkeiden osalta tarpeen määrittely tapahtuu useita vuosia ennen kohteen käyttöönottoa. Tästä aiheutuu helposti se, että pienryhmille ei aina ole opetukseen soveltuvaa tilaa.

Eri vuosina rakentuneissa kouluissa eriyttämisen tilat ovat toteutuneet vaihtelevasti. Pienempien tilojen sijoittaminen ryhmätyöskentelyalueina

auloihin tai tilalevennyksiin on ollut trendinä koulusuunnittelussa. Jos avoimia tiloja ei voida sulkea niiden käytettävyyks heikkenee. Tilaratkaisuilla on merkitystä koulun mahdollisuuksiin järjestää erilaisia pedagogisia ratkaisuja ja niiden mahdollisuuksiin vastaanottaa erityisoppilaita, joiden tuki edellyttää pysyvää pienryhmäopetusta. Pienryhmätilojen määrä vaikuttaa suoraan, kuinka paljon pienryhmiä voidaan sijoittaa koulurakennukseen.

Uusissa kohteissa pyritään suunnittelussa huomioimaan riittävät eriyttämisen tilat uuden koulusuunnitteluohjeen ja mallitilaohjelmien mukaisesti. Koulukonseptin jatkokehittäminen on aloitettu Tilapalveluliikelaitoksen ja Kasvun ja oppimisen toimialan yhteistyönä.

3. Organisaatiomuutoksen 2021 yhteydessä Kasvun ja oppimisen toimialalla työskennelleet hankesuunnittelijat, jotka vastaavat muun muassa koulujen pedagogisten suunnitelmien fasilitoinnista sekä koulujen ja päiväkotien tilasuunnittelun toiminnallisuudesta ja sen huomioimisesta hankkeen kaikissa vaiheissa, siirrettiin Kaupunkiympäristön toimialan Tilapalveluliikelaitoksen työntekijöiksi. Hankesuunnittelijoiden siirron yhteydessä rakennettiin malli, jossa uusien kohteiden suunnittelua ohjaavina asiakirjoina käytetään hankemuodosta riippumatta toimialan ja Tilapalveluliikelaitoksen yhteisesti laatimia suunnittelua ohjaavia asiakirjoja.

Hankkeiden ohjaavina asiakirjoina toimivat koulu- ja päiväkotisuunnitteluohjeet, mallitilaohjelmat ja mallitilavaatimuskortit. Koulu- ja päiväkotien suunnitteluohjeet toimivat yleisohjeena hankkeiden parissa työskenteleville suunnittelijoille, ohjeet kertovat suunnittelun yleiset periaatteet. Mallitilaohjelmat antavat perusteet hankekohtaisten tilaohjelmien laatimiseksi sekä mallitilavaatimuskortit kertovat tiloittain tilan ominaispiirteiden lisäksi tiloilta vaadittavat talotekniikkaan, rakenteisiin ja kiintokalusteisiin liittyvät tekijät. Asiakirjojen laadinta koulujen osalta on vielä osin kesken. Päiväkotien osalta on jo aiemmin laadittu suunnitteluohjeet, joiden päivitys on tällä hetkellä käynnissä. Poikettaessa suunnittelua ohjaavien asiakirjojen sisällöstä uusien tai peruskorjattavien kohteiden suunnittelussa on poikkeukset käytävä läpi ja hyväksyttävä Kasvun ja oppimisen toimialalla.

Koulujen mallitilaohjelmien laadinnassa on käytetty Tilapalveluliikelaitoksesta saatua lukua oppilaskohtaisen hyötyalan tavoitteellisesta enimmäismäärästä kouluissa. Tämä tavoiteluku on muodostunut PPP-hankkeen kehitysvaiheen aikana Tilapalveluiden ohjauksessa, kun asetettujen vahvojen taloustavoitteiden mukaisesti tiloille on haettu toiminnallista vähimmäiskokoa. Tässä pohjana oli myös tarveselvityksessä ilmoitettu tilakohtainen oppilasmäärä, jolle tilat mitoitettiin - myös ilmanvaihdon osalta.

Viime aikoina saadun palautteen ja täsmentyneiden tietojen pohjalta on osoittautunut, että PPP-hankkeen jälkeen muodostuneet tavoitteelliset koulujen ja päiväkotien tunnusluvut määritysperusteineen vaativat tarkistamista ja täsmentämistä mm. niihin sisällytettävien tilojen osalta kuten myös varauduttavien ryhmäkokojen osalta. Nyt koulujen enimmäisryhmäkoko on sama kuin tavoitteellinen ryhmäkoko mikä ei lähtökohtaisesti mahdollista ajoittaista ryhmäkoon kasvua.

Uusissa kouluhankkeissa tehdään pedagoginen suunnitelma sekä suunnitelma loppukäyttäjyhteistyöstä hankkeen aikana. Pedagoginen suunnitelma toimii lähtötietona kouluhankkeen tilasuunnitteluprosessille.

Pedagoginen suunnitelma kertoo, mitkä toimintamallit kyseisen koulun toimintakulttuurista siirtyvät uusiin tiloihin ja määrittää ne tarpeet, jotka korostuvat uusien tilojen käytössä. Pedagogisen suunnitelman laadinnasta vastaa Tilapalvelut yhteistyössä loppukäyttäjän ja Kasvun ja oppimisen toimialan kanssa.

4. Espoon kasvu on ollut viime vuosina merkittävän suurta. Alueet eivät kuitenkaan ole kehittyneet samalla lailla, vaan palvelutarpeeseen vaikuttavat rakentamisen nopeus, olemassa oleva palveluverkko ja alueelle rakentuva rakennuskanta. Uusilla alueilla lasten suhteellinen osuus väestöstä on merkittävästi suurempi kuin vanhoilla alueilla. Espooseen on rakentumassa kokonaisia uusia kaupunginosia ilman kunnallisia palveluita. Uudet asuinalueet merkitsevät kuitenkin pysyvää tarvetta sekä varhaiskasvatuksen että perusopetuksen palveluverkkoon alueella.

Osa Espoon koulujen rakennuskannasta on vanhaa ja peruskorjaustarpeessa tai niissä on osoittautunut olevan ongelmia, joita peruskorjauksella ei pystytä kustannustehokkaasti ja luotettavasti ratkaisemaan. Koulut kuntoon ohjelmassa vanhoja rakennuksia on peruskorjattu ja osin jouduttu korvaamaan uudisrakennuksilla. Joidenkin uusien rakennushankkeiden lisäksi vain osa toteutetuista peruskorjaus- tai korvaavista rakennushankkeista on sisältänyt myös uusia oppilaspaikkoja tuovia laajennuksia, millä vastataan alueen kasvuun. Viime vuosien rakennushankkeet eivät ole tuoneet vielä riittävästi lisää oppilas- tai varhaiskasvatuspaikkoja, että niillä vastattaisiin kaikilta osin olevaan ja tulevaan paikkatarpeeseen vaikka ovatkin olleet merkittäviä palvelujen tuottamisen kannalta.

Päiväkoti- ja kouluhankkeiden kokoa rajaavat myös tontista ja kaavoituksesta tulevat rajoitteet, jolloin hankkeiden laajuus ei vastaa tarvetta. Uusien alueiden rakentuminen edellyttää investointeja, joilla vastataan alueen kasvuun pidemmällä aikavälillä. Vain osalle kasvavia alueita on rakennettu uusia kouluja ja/tai päiväkotiteja. Viime aikoina rakennetut kohteet eivät kata kasvualueiden tarpeita, sillä osalle kasvualueista ei investointeja ole tehty lainkaan viime vuosina. Uusia kohteita ei ole Valtuuston hyväksymässä investointiohjelmassa, vaikka alueen päiväkodit ja koulut ovat täynnä. Tästä esimerkkinä Suurpellon alue.

Espoon alueista Itä-Leppävaara on kasvanut ennusteita nopeammin ja perusopetustarpeen kasvu on ollut merkittävää. Alueelle on toteutettu kaksi hanketta, joissa pyrittiin mahdollisimman tehokkaaseen tilankäyttöön. Tilojen määrän optimointi on aiheuttanut sen, että opetustilat eivät jousta oppilasmäärän suhteen. Liian tehokas tilankäyttö saattaa aiheuttaa investointien aikaistamisen tarvetta.

Uusissa investoinneissa, varsinkin kasvualueille kohdistuvissa, tulee jatkossa huomioida riittävä jousto tilojen koossa ja määrässä. Varhaiskasvatuksen viime aikoina valmistuneiden rakennusten kapasiteetista merkittävä osa on korvaavaa tai kohteet ovat ensimmäiset vuodet väistökäytössä. Esimerkiksi Läntisen Leppävaaran alueella on ollut lähivuosina paljon väistöjä ja niitä on alueella myös tulevana vuosina. Tilanne helpottuu joillain alueilla, kun korjauskohteita valmistuu. Varhaiskasvatuksen palveluverkko on kuitenkin monilla alueilla riittämätön jo nykyisellään ja lapsia sijoitetaan olemassa oleviin tiloihin poikkeusjärjestelyillä vuosittain yhteensä 300–500 lasta. Kasvun ja oppimisen toimialan arvion mukaan jo valmistuneet kohteet eivät vastaa

tulevien vuosien kasvuun erityisesti uusilla alueilla. Kiireisimpänä uudet kunnalliset päiväkodit tarvittaisiin investointiohjelman Finnoon ja Suurpellon alueille.

5. Taloudellisesti kestävä Espoo -ohjelman mukaisesti varhaiskasvatuksen yksikkökokoja on tavoitteena kasvattaa ja nopeuttaa luopumista epätarkoituksenmukaisista, pienistä ja huonokuntoisista olemassa olevista toimipisteistä. Yksikkökoon kasvattaminen mahdollistaa monipuolisemman ja tasalaatuisemman varhaiskasvatuksen ja kevyemmät kustannukset. Pienemmistä toimipisteistä luopuminen ja yksikkökoon kasvattaminen harventavat toki palveluverkkoa. Verkkoa pyritään suunnittelemaan kuitenkin siten, että se on kattava ja yksiköt sijaitsevat keskeisillä ja hyvin saavutettavilla paikoilla. Toimiva palveluverkko edellyttää myös riittäviä investointeja ja varauksia päiväkodeille asemakaavoissa. Päiväkotirakentamiseen varattuja soveltuvia tontteja on rajallisesti ja uusia y-tontteja on vaikeaa saada.

Yksityisen varhaiskasvatuksen suhteellista osuutta pyritään nostamaan. Tontteja luovutetaan yksityisille toimijoille esimerkiksi julkisen hakumenettelyn kautta. Hakumenettelyyn laitettavat tontit valitaan siten, että niille sijoittuva yksityinen päiväkodi täydentää tarkoituksenmukaisesti varhaiskasvatuksen alueellista palveluverkkoa. Yksityisten palveluntuottajien osuuden kasvattamiseen vaikuttavat kuitenkin monet tekijät, joihin kasvun ja oppimisen toimialalla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa.

6. Päiväkotien pihojen koosta ei ole kerätty tilastollista tietoa, mutta käsityksemme mukaan pihat eivät ole merkittävästi pienentyneet viime vuosina. Espoon päiväkotien pihasuunnitteluohjeen mukainen tavoitemitoitus on ollut pitkään 15 m² varhaiskasvatuspaikkaa kohden, jota on pyritty hankkeissa noudattamaan. Tilapalvelut -liikelaitos teetti kesätyönä 2020 mittausprojektin, jossa selvitettiin kymmenen uuden päiväkodin tontin toimintojen koot. Leikkipihojen koot vaihtelivat 9–26 m² lasta kohden. Pienimmissä pihossa on vieressä yleinen leikkipaikka, kenttä tms., jota on jo suunnitteluvaiheessa ajateltu hyödynnettävän päiväkodin ulkoiluun.

Palautetta on kerätty myös leikkipihojen osalta kysymyksessä 1 kuvatulla tavalla. Kokemustemme mukaan leikkipihan koko ei yksinään kuvaa sen toimivuutta. Esimerkiksi mittausprojektin kaikista väljimmistä pihasta on tullut eniten kielteistä palautetta. Leikkipihan muoto, suunnitteluratkaisut ja varustelutaso vaikuttavat myös merkittävästi leikkipihan laatuun. Leikkipihalle suunniteltavia toimintoja ja varustelutasoa määritetään päiväkotien pihasuunnitteluohjeessa. Eniten palautetta on saatu liiasta aurinkoisuudesta ja varjopaikkojen puutteesta, jota pyritään ottamaan huomioon uusien rakennusten suunnittelussa.

Kaupungin päiväkotihankkeissa pyritään noudattamaan myös jatkossa 15 m² tavoitemitoitusta. Kasvun ja oppimisen toimiala edellyttää myös yksityisiltä päiväkodeilta lähtökohtaisesti samaa mitoitusta. Tavoitemitoitukseen pääseminen edellyttää kuitenkin, että uudet tontit kaavoitetaan riittävän kokoisina.

Päätöshistoria

Liitteet

Oheismateriaali

- Valtuustokysymys uusien päiväkotien ja koulujen tilatehokkuudesta ja sen vaikutuksista tilojen käyttöön

Tiedoksi